

pitaal voor oorlogsneurosen en al zijn voorbeelden aan daar behandelde patiënten ontleent. Dit is wel in tegenspraak met de vaak geuite meening, dat de oorlogsneurosen FREUD's opvattingen ad absurdum zouden voeren.

ADOLPH F. MEIJER.

CARL BREUL, *Ueber Tuberculose im Mittelstand nebst Vorschlägen zu einer Erweiterung der Bekämpfungsmassnahmen. Tuberculose Bibliothek, No. 6. Leipzig. JOHANN AMBROSIUS BARTH. 1921. Prijs 20 mark.*

BREUL heeft getracht door het opnemen van uitgebreide voor- geschiedenissen bij 42 van zijn lijders aan tuberculose een inzicht te krijgen over de wijze der besmetting. Over de uitgebreidheid kan men zich een denkbeeld vormen, wanneer men hoort, dat gemiddeld elke voorgeschiedenis 4 zittingen van 1½ uur ver- eischte. Nieuwe gezichtspunten werden niet verkregen, maar voor ieder, die meent, dat er op sociaal-hygiënisch gebied te veel gedaan wordt, is het een goede opfrissing. De eischen, die hij stelt ter verbetering, zijn niet overdreven, maar de praktische uitvoerbaarheid is niet wel mogelijk, vooral daar, waar de strijd tegen de tuberculose een politiek karakter dreigt aan te nemen.

SCALONGNE.

FEUILLETON.

RÖNTGENOLOGIE EN RÖNTGENOLOGEN IN HET HOOGE NOORDEN.

Hoe goed is het te reizen in vreemde landen, ver de grenzen over te vliegen en een tijd te vertoeven onder vreemde menschen. Het werkt als een verfrisschend bad, je komt terug met nieuwe indrukken, vol prettige ervaringen en met een frisschen kijk op de dingen in eigen land en omgeving. Dubbel is het voordeel van een studiereis in den vreemde: het zien van veel nieuwe dingen daar, het spreken met je persoonlijk onbekende menschen en het hooren van hun meeningen, maar ook, en niet het kleinste voordeel, is het wat verder weg zijn van eigen om- geving en gewoonten en van eigen werk en het bekijken van de dagelijks gewende dingen van een ander standpunt uit, een beetje verder af. Want natuurlijk vergelijk je de nieuwe dingen, die je ziet in het nieuwe land, met de oude, vertrouwde dingen van thuis; je ziet de overeenkomsten, de verschillen worden belicht, je kritiek is wakker, nieuwe mogelijkheden doemen op, je waardeeringen veranderen. En bij al het nieuwe, dat je ziet en leert, krijgen vele dingen van huis een nieuwe en grootere waarde. Zoo gaat het niet alleen met de gewone, dagelijksche dingen, maar ook, en zeker niet minder, met de wetenschappelijke. En een reis naar het Noorden is daarom zoo goed als studiereis, omdat men bij onze Zweedsche collega's zooveel verwantschap vindt met de eigenschappen, die wij Nederlanders gewoonlijk zoo blij zijn te bezitten: een zekere nuchtere kijk op de zaken en een gezonde kritiek. En deze verwantschap is begrijpelijk. Verkeeren wij wetenschappelijk niet onder soortgelijke omstandigheden als onze Zweedsche broeders? Ook zij zijn, al is hun land ook zooveel grooter dan het onze, een klein volk, dat de wetenschap der groote en veel produceerende volken op zich aan voelt komen en daaruit kie- zen moet, wat goed is voor eigen gebruik, wat verwerpelijk. Ook zij zijn in de geluk- kige omstandigheid de resultaten der wetenschappelijke werken der groote volken met elkander te kunnen vergelijken en hun oordeel des ondersheids te scherpen.

En ook zij hebben hun groote mannen, wier eigen productie door die steeds wakkere kritiek iets frisch en verrassends krijgt, vrij van de zelfoverschatting, die eenzijdigheid geeft, en vrij van elk alleen-zaligmakend geloof en van het zweren bij één enkele methode, wat zoo dikwijls het deel is van hen, die van een minder kritische soort zijn. Zulk een groot man bezitten de Zweden in hun FORSELL. Reeds als student blonk hij uit. Onbemiddeld als hij was, moest hij met repeteeren zijn studie verdienen, verkreeg daarbij een groote anatomische kennis, nam met graagte een betrekking aan bij Stockholm's eersten Röntgenoloog. Daar leerde hij het vak liefhebben en maakte zich zulk een naam, dat hem al spoedig het onderwijs in de Röntgenologie werd opgedragen. Hij legde zich toe op de studie van de maag, construeerde zijn doorlichtingsstatief en trochoscoop en schreef als dissertatie zijn beroemd boek over de anatomie van de maag in verband met de Röntgenologie. Hij werd hoogleeraar, bouwde de groote Röntgenafdeeling van het Serafimer-lazaret en leidde daar vele jonge artsen op tot Röntgenoloog. Het is een voorrecht dezen man nader te leeren kennen. Hij is niet alleen de groote wetenschappelijke werker, zooals wij hem kennen uit zijn publicaties. Men bewondert in hem niet alleen zijn groote belesenheid, zijn werkkraft en de veelzijdigheid van zijn weten. Zijn idealisme en de overtuiging, waarmede hij zijn idealen nastreeft, zijn organisatorische kracht, die hem in staat stelt die idealen te verwezenlijken, en zijn onoverwinnelijke charme en blijmoedigheid, die onweerstaanbare kracht, die uitgaat van zijn zelfvertrouwen en van zijn weldoend optimisme, al die eigenschappen, die hem het vermogen geven ook anderen aan zijn idealen te doen gelooven en te doen meewerken aan den opbouw van zijn plannen, dit alles maakt hem tot een persoonlijkheid van een zeldzame bekoring. En men heeft, wanneer men hem nader leert kennen, sterk het gevoel met een man te doen te hebben, niet alleen geniaal van verstand, maar ook, en wat zeker niet minder belangrijk is, geniaal van hart. Zijn groote werk is het stichten van „Radiumhemmet”, het radiumhuis. Met onvermoeide energie en overredingskracht heeft hij de kapitalen, die voor de stichting daarvan noodig waren, bijeengekregen. Vele gevers hadden aan hun eigen lichaam of dat van een hunner dierbaren de heilbrengende werking der stralenbehandeling leeren kennen. En nu staat daar zijn stichting in een dubbel schoolgebouw, hooggelegen op den rotsigen bodem van het mooie Stockholm, op een der mooiste punten. Van de ziekenzalen af heeft men het heerlijkste uitzicht, dat men zich denken kan. De arme stakkers, die hier uit heel Zweden komen om genezing te zoeken voor hun dikwijls zoo treurig lijden, vinden hier in dit oude gebouw vroolijke, lichte zalen en liefdevolle verpleging en behandeling. Behalve de eerste assistent dr. BERVEN, werken hier de gynaecoloog dr. HEYMANN en verder twee assistenten, waarvan één natuurkunde gestudeerd heeft. Deze laatste leidt vooral de Röntgenbestralingen en doet de metingen aan de buizen, die hier zeer grondig en nauwkeurig geschieden. Allen werken mede aan de zeer groote polikliniek. Bewonderenswaardig is het uitgebreide archief. Het is zóó ingericht, dat geen enkele patiënt verloren gaat, allen worden geregeld gecontrôleerd; die veraf wonen maken hun dikwijls dagenlange reis met staatssteun en zoo krijgt men talrijke, tot het einde gevolgde ziektegevallen, waarvan geen enkele bijzonderheid onopgemerkt bleef. Zoo bestaat steeds de gelegenheid tot zelfcontrôle en tot kritiek en deze wordt in niet geringe mate toegepast! Hier is niet, zooals ik reeds zeide, het zweren bij één methode. Hier wordt alles beproefd, maar, als eerste wet geldt het welzijn der patiënten. En men is wel doordrongen van de gevaren, die nog na zeer langen tijd kunnen dreigen van onvoorzichtig toegepaste groote doseeringen. Er heerscht hier de juist ons Nederlanders zoo weldoende kritische geest, die noopt tot voorzichtigheid in de behandeling en die liever kalmpjes aan doet, zonder het lijntje te breken, en die voor dat heele lijntje gaarne de klatergoudschittering van een snel schijnsucces mist. Niet dat men bang is voor groote doseeringen, waar het geldt een boosaardig gezwel aan te tasten, maar bij de behandeling van meer goedaardige ziekten, zooals bijv. morbus Basedowi of tuberculeuse lymphomen, gaat men voorzichtig te werk. Men wil liever een langzame genezing dan een snelle, die echter misschien den patiënt nog na jaren en jaren huid-veranderingen of ul-

ceraties kan bezorgen, die dikwijls niet veel minder onaangenaam zijn dan de oorspronkelijke kwaal. Het is misschien deels aan deze voorzichtigheid, deels ook aan de suggestieve persoonlijkheid van FORSELL te danken, dat de verstandhouding tusschen Röntgenologie en chirurgie in Zweden zoo uitnemend is. Het schijnt niet voor te komen, dat er van chirurgische zijde bezwaar gemaakt wordt tegen de operatie van een BASEDOW-krop, die tevoren door FORSELL of een zijner leerlingen bestraald is. En deze operaties schijnen geen bijzondere bezwaren te geven. En borstkankers worden alle eenige weken vóór de operatie bestraald en zelfs door de chirurgen ter voorbestraling gezonden. Men stelt zich voor door de vernietiging der kankercellen de verweerkrachten der gezonde cellen te werk te stellen, een soort autovaccinatie, en zoo de kans op succesvol verweer tegen achtergebleven resten of metastasen te vergrooten. Maar men waarschuwt tegen zulke doses, die ook de gezonde cellen beschadigen. En het schijnt, dat de chirurgen tevreden zijn met deze methode, ook wat de operabiliteit aangaat; men meent, dat deze toeneemt. Zeker is dit bij vele gevallen van baarmoederkanker, die met radium behandeld worden. Ik zag vele ziektegeschiedenissen van inoperabele gezwellen, die na radium-behandeling operabel werden. En menig geval wekt de verbazing op, wanneer men de ziektegeschiedenis vergelijkt met den status praesens na de radium-behandeling. Van de grootste en meest uitgebreide kankergezwellen blijft dikwijls geen spoor meer over.

Men bereikt dus wel groote resultaten en is in staat menigen armen stakker nog een langen tijd een dragelijk leven te bezorgen, maar wat de genezingskansen betreft, verschilt het inzicht daar niet van wat men elders meent. Op mij maken al die pogingen om een zoo wanhopige ziekte te bestrijden, die met zooveel blijmoedigheid en door geen teleurstellingen te schokken volharding voortdurend weer ondernomen worden, altijd een diepen indruk. Men zou werkelijk gaan gelooven, dat de mensch een volmaakt graad van gemoedsbeschaving bereikt had, als men dit ziet. Maar . . . de werkelijkheid schudt ons meestal spoedig wakker uit dergelijke droomerijen. Het was „Svenska flaggansdag”, de tweede vlaggendag, de herdenking van de afschudding van het Deensche juk door GUSTAV VASA. Onder Radiumhemmet op het prachtige blauwe water in de diepte lag in de stralende zon een eskader Zweedsche slagschepen en om twaalf uur, misschien wel onder een dergelijke sentimenteele overpeinzing, dreunden en donderden plotseling over de watervlakte salvo's van saluutschoten, zoodat alle ruiten van het oude gebouw rinkelden. Toen kwam sterk in mij op het tragikomische van ons menschelijk vernuft; hier spannen een groot geleerde en een staf van hardwerkende, jonge mannen zich in met de allernieuwste vondsten der wetenschap een of anderen ouden man of vrouw met een ongenezelijke kwaal nog een paar dragelijke levensjaren te bezorgen, en maar een klein eindje verder ligt een machine, door datzelfde menschelijke verstand met de grootste verfijning ingericht, om in zoo kort mogelijken tijd zooveel mogelijk jonge, levenskrachtige menschen te vernietigen! Wij zijn en blijven barbaren!

Radiumhemmet kan moeilijk anders dan een mooie herinnering achterlaten, bij wie het bezocht. En als men dan het voorrecht heeft, een avond te mogen doorbrengen in het gastvrije huis van dr. BERVEN, boven in het gebouw, en een Stockholmschen wonderlijk lichten zomernacht heeft zitten doorpraten en genieten van dat heerlijke uitzicht, waarboven het avondrood maar niet verdwijnen wil, alsof het de zon weer welkom wil heeten bij zijn vroegen opgang, dan zal het zeker tot de mooiste reisherrinneringen behooren, die een mensch bewaren kan.

Maar laat ik nu wat vertellen van het Serafimerlazaret. Dit is het universiteitsziekenhuis, of eigenlijk is er geen universiteit, maar een geneeskundige hoogeschool: „Karolinska Institutet”, tegenover het ziekenhuis gelegen. Het bestaat in hoofdzaak uit twee interne en een chirurgische afdeling, verder afdelingen voor oog, oor, enz., die ik niet gezien heb, en een groot Röntgenologisch instituut. Dit maakt een mooi en ruimen indruk, groote archiefruimte, ruime, mooie onderzoekkamers, groote frissche behandelingsruimten. Wij zouden met zulk een inrichting meer dan tevreden zijn. En toch denkt prof. FORSELL weer aan vernieuwing en aan een kliniek met 120 bedden! En ik ben haast overtuigd, dat hij ze krijgen zal! Trouwens,

hij zal niet rusten, voordat hij ze heeft, daarvoor heeft hij zulk een nobelen strijd te lief, en dat hij dezen zal winnen, daarvoor zijn zijn doorzettingsvermogen en zijn groote charme borg. Ik had hier telkens weer gelegenheid, zijn groote gaven te bewonderen. Hoe goed doordacht is zijn techniek en hoe fijne details weet hij op zijn platen te verkrijgen. En een meester is hij in het zien en duiden van zijn opnamen. Hier komt hem zijn groote anatomische kennis te hulp. En het geduld, waarmee hij zijn opnamen bestudeert. Veel moois kan men daar zien. Behalve zijn maagopnamen, noem ik nog zijn longfoto's en vooral de schedeldiagnostiek. Werkelijk voortreffelijk is zijn methode van diagnostiek der sinusaandoeningen. En ik voelde het als een groot voorrecht, ook het onderzoek te mogen meemaken in zijn voorbeeldig ingericht particulier instituut. Met welk een zorg en zorgvuldigheid wordt ook daar gewerkt en ook hier vindt men weder dien toon van opgewekte kameraadschappelijkheid terug, die ook op de andere afdeelingen heerscht. Ook hier die aardige wijze van omgaan met de patiënten, de hartelijkheid en vriendelijkheid, en vooral het geduld, dat deze man met zijn ontzaglijken werkkring voor een ieder heeft. Want hij heeft de zoo zelden voorkomende, zeldzaam beminnelijke eigenschap, voor allen tijd te hebben midden in de drukte van zijn werk, en aan alles, ook aan de kleinste kleinigheid zijn volle aandacht te geven. En over hoeveel belangrijke zaken verdeelt deze man zijn aandacht niet. Daar is bijv. de inrichting der provinciale ziekenhuizen. Het is vooral in de noordelijke districten van dit reusachtige, maar o, zoo dun bevolkte land, met de geneeskundige verzorging dikwijls treurig gesteld. Hoe kan dit ook anders. Stel u voor een land zoo groot, dat men van Stockholm af, dat zelf al op 12 uur sporens van de Zuidkust ligt, nog twaalf uur naar het noorden sporend, pas op de helft gekomen is en dat een bevolking heeft van ongeveer 4 millioen menschen. In de noordelijke districten wonen de menschen dan ook op dagreizen afstands van elkander en naar wonderbaarlijke verhalen heb ik geluisterd over de romantiek van deze in de eenzaamheid levende menschen en over hun geestkracht; verhalen, die vertelden van dagenlange tochten van zieken over bergpaden, om een dokter of een hospitaal te bereiken. Om deze menschen zoo goed mogelijk te verzorgen, wil men nu kleine, goed ingerichte centrale ziekenhuizen stichten, waarvan elk een goede Röntgenafdeeling heeft. En un is het het werk van FORSELL, dat de zorg voor die afdeeling niet aan den internist of chirurg wordt toevertrouwd, maar dat elk ziekenhuis een ervaren röntgenoloog krijgt. Voor de opleiding van deze Röntgenologen wordt goed gezorgd. Al zijn assistenten moeten minstens een jaar assistent geweest zijn op een interne kliniek. Daarna komen zij twee jaar in het Radiumhemmet, dan twee jaar in het Serafimerlazaret en dan in zijn privaat instituut. Na zulk een opleiding kan men hen gerust tot de ervaren röntgenologen rekenen en het is begrijpelijk, dat deze wetenschap in geheel Skandinavië, met FORSELL als geestelijken vader, een wonderschoonen bloei vertoont.

Gast te zijn, kan iets buitengewoon genoegelijks zijn en wanneer men dan als gastheeren zulke voorkomende en gastvrije menschen heeft als onze Zweedsche collega's, is het genoeg en eens zoo groot. Tweemaal heb ik in het bijzonder dit voorrecht gesmaakt. Den eersten keer was het op een vergadering van, als ik het zoo noemen mag, de Zweedsche Maatschappij tot bevordering der geneeskunst (Svenska läkare selskappet). En ik zou al mijn Nederlandsche collega's en in het bijzonder de leden van ons hoofdbestuur het genoeg en graag willen gunnen, om eens te gaan kijken, hoe onze Zweedsche zustervereniging gehuisvest is! Want, watertandt nu, goede Maatschappij-medeleden, onze Zweedsche broeders hebben een eigen tehuis. En welk een tehuis! Een mooi, zeer oorspronkelijk gebouwd, baksteen huis; tot mijn spijt ken ik den architect niet, maar hij moet bepaald een oorspronkelijke geest en een zeer bekwaam man zijn in zijn vak. Een groote, ruime voorhal, een prachtige bibliotheek met leeszaal, waar een ontzaglijke massa tijdschriften ter lezing liggen, en een ideaal vergaderzaal. Heel groot en toch zóó, dat men, wanneer hij niet geheel gevuld is, niet den indruk krijgt van iets hols en ongezelligs. Integendeel, met zijn koepel van gebrand glas, met zijn gezellige, warme tinten, en zijn keurige meubilering, heeft hij altijd iets warm huiselijks,

En een voortreffelijke acoustiek. Daar hoorde ik voor een stampvolle vergadering prof. SAUERBRUCH spreken over longchirurgie. Ik behoef wel niet te zeggen, dat dit belangwekkend was en het succes groot; en hoe prettig het was te luisteren naar zoo'n gloedvol spreker, ook al was ik nauwelijks bekomen van de schrik, veroorzaakt door de officiële verwelcoming door den voorzitter van een zoo bescheiden vreemdeling als ik, waarbij de heele vergadering opstond en boog (o, die hoffelijke Zweedsche buiging!) in mijn richting. En toch komt men bij zulk een hoffelijkheid die bij ons, meer terughoudende Nederlanders, een beetje vreemden indruk maakt, in een prettige, warme stemming, die nog verhoogd wordt door het gemeenschappelijke napraatje in de mooie voorhal en het onvermijdelijke, echt Zweedsche nabroodje in de groote eetzaal boven. Dat is een goede gezellige gewoonte en toen ik mijn gastheer mijn bewondering daarover uitdrukte en mijn verlangen, dat wij die gezelligheid ook in Nederland kennen mochten, merkte hij op, of ik mij dan eenige Zweden tezamen kon voorstellen, zonder dat zij aten! Zij verstaan de kunst van eten en laten eten dan ook bijster goed en ieder van mijn lezers, die de Zweedsche „smörgåsbord” (hors d'oeuvre) kent, zal dat dadelijk toegeven. Mijn tweede kennismaking met deze Zweedsche gezelligheid was op een vergadering van de chirurgenvereeniging, waar ook weer prof. SAUERBRUCH sprak, nu over zijn armprothesen en ik heb er mij bij het erop volgend souper op het zoo heerlijk gelegen „Mosebacken” zelf van kunnen overtuigen, dat in deze heerlijke Zweedsche zomernachten de afstand tusschen avond- en morgenrood zéér klein is. Het is begrijpelijk, dat men op dergelijke prettige bijeenkomsten een goeden dunk krijgt van de broederlijke gevoelens van onze Zweedsche collega's. Een gezindheid, die werkelijk verder gaat dan het elkander aanspreken met broeder aan het hoofd van een brief, dikwijls gevolgd door den voornaam van den broeder. Want het heeft mij in mijn zoo dikwijls samenzijn met de collega's daar getroffen, dat nooit over een afwezigen broeder kwaad gesproken werd. En een van mijn „broeders” daar, dien ik erover sprak, vertelde mij, dat dit inderdaad zeer weinig voorkomt. En ik heb wel eens als waarheid hooren vertellen, dat er, bepaald heel ver weg, landen zijn, waar deze goede collegiale eigenschap weinig voorkomt! En het aardigste is, dat deze broederlijkheid zich uitstrekt ook tot de hoogleeraren en hun assistenten, die elkander bij den voornaam noemen en met den tweeden persoon enkelvoud aanspreken!

Laat ik nog even vertellen, dat ook het vriendelijke Mariaziekenhuis in het zuidelijk deel van Stockholm een bezoek zeer waard is. Daar vindt men de mooie operatie-afdeeling van EYNAR KEY en de kleine, maar meer dan keurige Röntgeninrichting van ÅKE ÅKERLUND, wiens naam mij altijd doet denken aan de sprookjes van ANDERSEN, maar die geen sprookjesfiguur is, maar een stevige, ronde Zweed met een zeer positieve en degelijke Röntgen-techniek en een groote vaardigheid in de maagdiagnostiek. Zijn boek over den bulbus duodeni is met recht beroemd. Ik zag bij hem mooi werk met het BUCKY-POTTER-diaphragma en een zeer veelbelovende verbetering en vereenvoudiging ervan, pas gepubliceerd in de *Acta Röntgenologica*: een draaiende houten schijf, waarin het loodrooster is aangebracht in den vorm van in elkander loopende spiralen, die zóó zijn geplaatst, dat ook het middelpunt geen schaduw geeft op de plaat. Een groot voordeel is de geringe dikte van het geheel, dat heelemaal plat is, zoodat men vlak bij de gevoelige plaat werkt; en de zeer eenvoudige constructie, waardoor het, als de heeren fabrikanten willen, veel goedkoper kan zijn dan de tegenwoordige diaphragma's en gemakkelijker in verschillende grootten gemaakt kan worden.

Men moet toch vooral niet verzuimen, bij een reis naar Zweden Upsala te bezoeken! In dit in het groen verscholen stadje vindt men werkelijk den geest van de eeuwenoude universiteit terug. Hoe goed is het den ouden botanischen tuin van den ook met Holland zoozeer verbonden, LINNAEUS te zien en de prachtige, door hem geplante boomen te bewonderen. De vereering van dezen genialen man leeft nog in Zweden en men toonde mij in den tegenwoordigen botanischen tuin tulpen, waarvan de bollen eenige jaren geleden gevonden zijn in een verborgen hoekje

Van de plaats, waar hij eens werkte en die, geplant, nog volle levenskracht bleken te bezitten.

Ik zag er het oude ziekenhuis, dat weldra door een nieuw vervangen zal zijn, en ik bewonderde er het kranige Röntgenwerk van dr. LAUREL, dat mij bewees, dat men ook met gebrekkige en verouderde toestellen meer dan goed werk kan doen, als men maar zijn gaven en geestdrift heeft!

Ook daar kon ik weer de gezellige gastvrijheid van onze Zweedsche vakgenooten bewonderen en voelde mij bijna beschaamd onder hun vriendelikheden. En tot mijn beste herinneringen behoort mijn bezoek aan een der vele „Nationen”, clubgebouwen der volgens de provincies ingedeelde studentenburgerij. Het was een der oudste en fraaiste en dateerde uit de 17de eeuw. Welk een stemming lag daar in die oude, met donker eikenhout betimmerde, kamers en zalen, met hun mooie met kalfsleer overtrokken antieke stoelen en in de oude bibliotheek met zijn fraaie regalen vol eerbiedwaardige, oude boeken. De schemering van zijn halfduister openbaart u al wat er goed en mooi en eerbiedwaardig is in oude tradities.

Heel anders in Lund, het vroolijke universiteitsstadje in Zuid-Zweden. Daar doet alles u heel modern aan, van het bijzonder fraaie, nieuwe academische ziekenhuis af, tot, helaas, de heerlijke Romaansche kathedraal, waarvan men de oude schoonheid, door het afgrijselijke schortje, dat verwaten restaurateurs haar omhingen, slechts vermoeden kan. Met weemoed kan men die nog genieten in de grootsche krypta en men kan zich slechts verheugen, dat aan het verrukkelijke kastanjebosch op het kerkplein restaurateurs nooit iets kunnen verknoeien. Nooit zag ik zulke geweldige, zeker eeuwenoude kastanjereuzen en in hun heerlijke schaduw vergeet men zijn boosheid over de verknoeiing van zooveel oude schoonheid. Maar ook de frissche indrukken in het mooie Röntgenlaboratorium van dr. LARS EDLING zijn zeer geschikt om je in een goede bui te brengen. En wanneer zelfs dat nog niet voldoende zou zijn, dan doet het zeker de heerlijke bootreis van Malmö naar Kopenhagen en de aanstekelijke vroolijkheid van deze innig gezellige stad. Wanneer ik niet bang was mijn lezers te vervelen, zou ik nog veel kunnen vertellen van het FINSEN-instituut, dat een overweldigenden indruk op mij maakte en dat een ieder, die het ziet en die er de polikliniek volgt en de kliniek bezoekt, wel ontroeren moet. Wel werkelijk heeft deze lichamelijk zwakke mensch licht gebracht in ontelbare donkere levens. Maar ik denk, dat velen mijner lezers deze ontroering zelf doorgeemaakt zullen hebben, en ik zal er dus verder over zwijgen.

Kwam het door de genoegens van Tivoli of door het verlangen naar huis, ik weet het niet, maar in Kopenhagen was verder mijn geduld op en ik kan u dus van de ziekenhuizen daar, die werkelijk zeer fraai moeten zijn, niets vertellen, want ik zag ze niet. Maar den meesten uwer zal het bekend zijn, hoe mooi zij zijn. Ging er immers niet voor eenige jaren een commissie heen om ze te bestudeeren, voor den bouw van ons grootsche, nieuwe Amsterdamsche universiteitsgasthuis? Misschien is het maar goed, dat ik ze niet gezien heb, want ongetwijfeld zou ik aan deze commissie gedacht hebben, en aan vele in de armoede van deze tijden verzonken, schoone plannen. Maar nu was het slot van mijn reis gelukkig niet zoo weemoedig en bracht ik slechts mooie herinneringen mee naar huis. En nog vol van deze, denk ik met dankbaarheid aan al mijn Zweedsche en Deensche „broder”, die mij het verblijf in hun land zoo aangenaam en leerrijk hebben gemaakt. Zou het niet mogelijk zijn, dat Röntgenologisch Nederland zich door hun *Acta Röntgenologica* met hen verbindt? In andere vakken bestaat deze schakel reeds, en alle Röntgenologen, die ik sprak, betuigden mij om het zeerst, hoe het hen speet, dat Nederland niet daaraan meewerkt. FORSELL niet in de laatste plaats. Bij ons ontbreekt en ontbrak de goede wil niet, daar ben ik zeker van. En ik weet nu ook zeker, dat hij bij onze Noorder collega's in ruime mate aanwezig is en dat slechts flauwe formaliteiten oorzaak waren, dat de samenwerking niet allang bestond. Ik geloof, dat ik voor beide partijen iets goeds wensch, wanneer ik zeg te hopen, dat deze schakel spoedig gelegd zal zijn!